

Ei bøn for uskulda

Med tilsynelatande enkle grep har Marita Fossum skapt ei vakker og viktig barndomsskildring.

■ ROMAN

Marita Fossum:
Kjære gjetergutt
Oktober

Marita Fossum debuterte i 2002 med romanen *Verden utenfor*, og har til saman skrive fire romanar. I 2005 fekk ho Tanums kvinnestipend og Brageprisen for den tredje romanen sin, *Forestill deg*. Heilt frå starten har ho fått lovord for stilreint språk og for å gje varme og kvardagslege skildringar av vanskelege eksistensielle tema.

Det eg sit att med etter å ha lese *Kjære gjetergutt*, er nettopp at Fossum ved hjelp av enkle ord får sagt svært mykje, og det på ein rørende og vakker måte.

Sorgmeistring

Kjære gjetergutt handlar om Mille, som er åtte og eit halvt år gammal, og som vil vere gut. Ho fartar rundt i skogen og nærmiljøet saman med broren Felix, som er elleve år og svært intelligent for alderen, men som ikkje snakkar med nokon andre enn Mille. Dei bur med mor og far, ei tenåringssystem og ei på tre, og i tillegg kjem i byrjinga av boka Susanne og skal bu hos dei, ei kvinne som har hatt store psykiske problem. Handlinga tek til med at Mille ser frå vindauget at faren drep hunden hennar, Sala. Det fører oss inn i det konfliktfylte, men òg kjærlege og trygge heimemiljøet til Mille.

Det at Mille er transseksuell, blir liketil skildra, men er ikkje hovudfokuset i teksten. Fossum skildrar korleis Mille taklar sorga og saknet etter Sala, men det er ikkje utprega trist; stilen er rett fram og innimellom morosam. Forfattaren tilpassar språket til det nivået Mille er på, og historia er stort sett fortald frå synsvinkelen til Mille.

Tittelen, *Kjære gjetergutt*, viser til Milles kveldsbøn, som ho rettar mot eit bilete ho har

over senga av ein gjætargut og saueflokken hans. Om denne guten ser ut som Jesus, er uvisst, men vi kjenner vel alle til dei ulike sentimentale bileta som er meinte som illustrasjonar av Jesus som den gode hyrden. Dei naive bønene til Mille får ein ekstra dimensjon når ein hugsar på den situasjonen ho sjølv vil vere i om nokre få år fordi ho er transseksuell:

«Kjære gjetergutt,» ber Mille, «takk for at du passer på meg, men hvorfor så du ikke betre etter Sala? Mener du at sauer er viktigere enn hunder? Jeg vet at du er glad i saue dine, men har du helt glemt at det finnes veldig snille gjeterhunder som også trenger å bli passet på? Kjære gjetergutt, jeg ber deg: Trekk tilbake den avgjørelsen, husk at det er lov å gjøre feil bare man angrer og gjør det godt igjen etterpå. Amen.»

Kontrastar

Tittelen kan òg vise til Felix, som på mange måtar «gjæter» Mille. Han fôrar henne med fakta og vaksne ord, som vi ser i sitatet ovanfor. Det skaper ofte ein komisk effekt, men illustrerer òg kvifor denne romanen rører meg, og truleg også kvifor Fossum er ein så god forfattar: intelligent bruk av kontrastar.

Det at Mille fysisk sett er jente og blir omtala som «ho», samstundes som ho kjenner seg som ein gut, gjer at ho framstår som både-og, eller verken jente eller gut, og gjer det vanskelegare å definere kva for eigenskapar som tilhøyrrer det eine eller andre kjønnet. Ho er leiken og veslevaksen, omsorgsfull og rampete, hemnhuga og tilgjevande om kvarandre. Som born flest toler og aksepterer ho mykje, men treng trøyst og kjærleik. Ho er rett og slett eit truskuldig barn, og det er så mange ting ho ikkje ser rekkevidda av. Den vaksne lesaren blir gjennom hennar naive ord og veremåte effektivt mint på alt ho ikkje veit og skjønar – enno – og det vekkjer kjenslene.

Fossum gjer seg òg eksemplarisk bruk av nokre av dei sentrale teknikkane for god litterær framstilling: illustrasjon gjennom scener i staden for referat og direkte påstandar

(«showing», ikkje «telling»), mindre er meir, attåt eit grep eg alltid har opplevd som særst rørende: små ord om store saker.

Her har Mille og Felix sete på grava til Sala heile natta og skal gå heim:

Mille skynder seg å be en bønn for Sala. Den handler om å leke med sommerfugler, om å gnage på tørrfisk, om å løpe etter de fete sauene til Svendsen og bjeffe, og om å glemme alt dette ved synet av Mille. Så forlater de graven, side om side, og hånd i hånd.

Både den kresne bruken av ord og verkemiddel og det underliggjande engasjementet minner meg om bøkene til Hanne Ørstavik, men der Ørstavik er rasande og uforsonleg, verkar Fossum melankolsk og forsonleg.

Romantikk

Det er drag av eit romantisk livssyn i denne boka, ei tru på at born forstår og veit ting vi vaksne har gløymt, at dei har kontakt med naturen og Gud. Historia har ein tragisk dimensjon som aldri blir dominerande, men

som blir forsterka av slutten. Korleis boka faktisk sluttar og korleis det kan tolkast, er ikkje eintydig, noko eg opplever som ein styrke. Når boka vel er lesen, kjennest det som om det kanskje sterkaste ved henne er det som ligg i framhaldet av teksten, at heile boka er eit frampeik. Ikkje dermed sagt at boka ikkje er sterk, snarare tvert om, det gjer kvart ord viktigare, og dette er ei slik bok du kan starte å lese på nytt same kveld som du las ho ut.

Dei presise skildringane og den enkle stilen med det rørende innhaldet minner meg òg om novellene til Alice Munroe, som er novellist i verdsklasse. Som Munroe handsamar Fossum tung tematikk med lette og svalande hender, og når ho er ferdig, har ho med tilsynelatande enkle grep skapt noko vakkert og viktig. Og det er kunst.

Merete Røsvik Granlund

Merete Røsvik Granlund er litteraturvitar og fast bokmeldar for Dag og Tid.